

**Het ABVV 1940-1949:
Van Verzet tot Koude
Oorlog. Doctoraal
proefschrift Rik
Hemmerijckx.
Promotor: Els Witte**

De Belgische socialistische vakbeweging, gegroeid uit de vakorganisaties die in 1898 bijeengebracht werden in de Syndikale Kommissie, heeft lange tijd blijk gegeven van een zeer grote continuïteit. Het grote schisma dat zich in de Eerste Wereldoorlog voltrok in de nasleep van de Russische Oktoberrevolutie - de tegenstelling tussen sociaal-democraten en communisten - leek aan de Belgische vakbeweging nagenoeg ongemerkt voorbij te gaan. Dit beeld staat in schril contrast met dat van de vakbeweging tijdens en onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, toen verschillende formaties mekaar de heerschappij over de syndicale linkerkant betwistten.

Amsab-medewerker Rik Hemmerijckx maakte over deze episode uit de syndicale geschiedenis een doctoraal proefschrift: *Het ABVV 1940-1949: Van Verzet tot Koude Oorlog*, dat op 17 mei jl. verdedigd werd aan de Vrije Universiteit Brussel.

De kernvragen van zijn onderzoek luiden als volgt: hoe komt het dat de traditionele, socialistische vleugel een deel van de controle over de vakbeweging heeft moeten uit handen geven tijdens de jaren 1940-1945? Welke waren de omstandigheden waarin de nieuwe radicale forma-

ties tot bloei konden komen? Op welke manier is de socialistische vleugel erin geslaagd om de macht van die nieuwe formaties, en dan meer in het bijzonder van de communistische eenheidstendens, te neutraliseren?

Het centrale gegeven is de oprichting van het ABVV in mei 1945, maar tegelijk is deze studie een onderzoek naar de opkomst en de val van de communistische component in de vakbeweging en naar de doorbraak van de renardistische stroming. Processen van machtsverwerving, machtsbehoud of -verlies vormen de rode draad doorheen deze vakbondsgeschiedenis.

De relevantie van het voorgelegde proefschrift overstijgt dus de opbouwfase van het ABVV en geeft ons meteen een beter begrip van een aantal sociaal-politieke en syndicale ontwikkelingen uit de jaren '50 en '60, met de staking van '60-'61 als scharniermoment.

De oprichting van het ABVV in mei 1945 moet gesitueerd worden in de brede vernieuwingsbeweging die na de oorlog uit het verzet naar voor is gekomen. De bezettingsperiode is dan ook van cruciaal belang om de syndicale ontwikkelingen in het naoorlogse België te kunnen vatten. Er was vooreerst de tegenstelling binnen de syndicale elites over de vraag van de samenwerking met het bezettingsregime. Een minderheidsgroep engageerde zich in de syndicale collaboratie en sloot aan bij de Unie van Hand- en Geestesarbeiders. Daarnaast was er het ontstaan van verschillende syndicale formaties vanuit het syndicaal verzet. Het clandestiene Belgische Vakverbond (BVV) had haar

actie immers gericht op de voorbereiding van de naoorlog en hield zich afzijdig van de directe eisenstrijd. Hierdoor was er ruimte voor het ontstaan van een aantal nieuwe basisbewegingen.

Er waren de Syndicale Strijdkomitees, die zich bewogen in de communistische invloedssfeer en zich bij de bevrijding vormden tot de Eenheidsvakbonden (EV). Met hun 165.000 leden vormden zij ontegensprekelijk een syndicale macht. Maar naast deze Eenheidsvakbonden waren er ook nog de 'Mouvement Syndical Unifié' (MSU) en het Algemeen Syndicaat der Openbare Diensten (ASOD). De MSU was vooral een beweging van Luikse metaalarbeiders. De ASOD had kernten in Luik, Namen, Brussel en Gent. Beide groepen hadden hun wortels in de socialistische vakbeweging, maar zij hadden zich tijdens de bezetting ontwikkeld als organisaties die los stonden van de clandestiene socialistische vakbeweging. Bij de bevrijding bleek dat deze nieuwe formaties een niet te onderschatten macht hadden uitgebouwd. Vooral in Brussel en de Waalse industriegebieden hadden zij het vooroorlogse BVV zonder meer in de minderheid geplaatst. Tegenover deze vernieuwingsbewegingen zag het BVV zich verplicht om zijn band met de socialistische partij te herzien en het collectieve lidmaatschap, waarbij elk vakbondslid ook lid was van de partij, af te schaffen. Deze hervormingen volstonden evenwel niet om een herstel van de vooroorlogse machtspositie te bekomen: een hergroepering van het BVV met de nieuwe formaties drong zich op, maar politiek-ideologische tegenstellingen, vooral dan tussen het socialistische BVV en de com-

munistische EV, stonden een hergroepering in de weg. De noodzaak om zijn machtspositie tegenover de christelijke vakbeweging te herstellen, en de verwachting dat de nieuwe tendensen konden geneutraliseerd worden in een overkoepelende eenheidsformatie, hebben uiteindelijk gemaakt dat het BVV heeft ingestemd met een fusieoperatie. De oprichting van het ABVV in mei 1945 is dan ook het resultaat geweest van uiteenlopende machtsstrategieën.

Dit alles geeft reeds aan dat de tendensstrijd in het ABVV nooit echt is bijgelegd. De eenheid binnen de vakcentrales en de gewesten werd zelfs nooit volledig doorgevoerd. De belangrijkste Eenheidsvakbonden, zoals deze van de mijnwerkers en de steenbewerkers, fuseerden nooit en werden geconfronteerd met een aanhoudend ledenverlies. De vraag kan dan ook gesteld worden of de oprichting van het ABVV wel een overwinning was voor de eenheidsstrategie van de KPB. De communistische eenheidstendens heeft nauwelijks een impact gehad op het ABVV-beleid van de naoorlogse jaren en een al te militante opstelling werd door de communistische regeringsdeelname onmogelijk gemaakt. Aanvankelijk konden de tegenstellingen min of meer toegedekt worden, maar vanaf maart 1947, wanneer de KPB zich terugtrok in de oppositie, kwam de eenheid in het ABVV steeds meer onder druk te staan. Het Marshallplan fungeerde als symbolisch breekijzer, maar het was uiteindelijk het optreden van de KPB dat aan de socialisten de ultieme argumenten zou bezorgen om de eenheid te verbreken. De onhandige wijze waarop de partijleiding begin 1948 beslist had

tot de terugtrekking van de communistische ABVV-leider Théo Dejace, en de manier waarop de partij vervolgens geprobeerd heeft om de stakingsbewegingen van februari 1948 om te buigen tot een politieke staking tegen de regering-Spaak, hebben gemaakt dat de eenheids-tendens geïsoleerd kwam te staan. De Koude Oorlogssfeer en de sectaire opstelling van de KPB hebben versterkend gewerkt op de anti-communistische gevoelens die bij een meerderheid van de socialistische ABVV-leiding nooit zijn weggeweest. Het rechtstreekse gevolg was dat er op het ABVV-congres van maart 1948 geen enkele communist meer werd verkozen in het nationaal bestuur.

Het opbreken van de socialistisch-communistische eenheid heeft uiteindelijk de herintegratie van het ABVV in de socialistische zuil mogelijk gemaakt. Na de verkiezingen van 1949, waarbij de KPB een zware nederlaag leed en de Koningskwestie opnieuw de kop opstak, kon het ABVV zich aansluiten bij de Socialistische Gemeenschappelijke Actie. De band met de socialistische partij werd hersteld, maar het collectieve lidmaatschap werd niet opnieuw ingevoerd.

Eind 1949 heeft er zich dus een zekere normalisering van de toestand in het ABVV voorgedaan. Dit betekent echter niet dat het ABVV van 1949 de eenvoudige voortzetting was van het vooroorlogse BVV. Het ABVV wist zich te handhaven als sterkste vakorganisatie, maar had in toenemende mate af te rekenen met de machtspositie van het ACV. Dit werd duidelijk vanaf de jaren '50, wanneer het ACV het ABVV evenaarde in ledentallen. Er is evenmin sprake geweest van een volledi-

ge homogenisering in het ABVV. De voormalige MSU-tendens, met de Luikenaar André Renard als boegbeeld, heeft zich weten te handhaven en is zich blijven opstellen als de linkervleugel van het ABVV. Zo wierpen de renardisten zich op als de drijvende kracht achter het programma van economische structuurherformingen, zoals het op de congressen van 1954 en 1956 was naar voor gebracht. Daarnaast manifesteerden zij zich steeds duidelijker als de woordvoerders van de Waalse belangen in het ABVV. De aanzet daartoe werd gegeven in 1948, maar deze tendens manifesteerde zich ten volle tijdens en na de staking van '60-'61, met de oprichting van de 'Mouvement Populaire Wallon'.

De publicatie van dit proefschrift, een gemeenschappelijke uitgave van Amsab en VUBPress, is voorzien begin 2001.